

АНАЛИЗА ТРЖИШТА РАДА ФИЛМСКЕ ИНДУСТРИЈЕ СРБИЈЕ И УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19 ВИРУСА¹

ANALYSIS OF THE LABOR MARKET IN THE SERBIAN FILM INDUSTRY AND THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC

БРАНИСЛАВА ХРИСТОВ СТАНЧИЋ², ИГОР КОВАЧЕВИЋ³, АЛЕКАНДРА АНИЋ⁴

² Економски факултет, Београд, branslava.hristov@ekof.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-1285-6485

³ Економски факултет, Београд, igor.kovacevic@ekof.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0003-3172-4418

⁴ Економски факултет, Београд, aleksandra.anic@ekof.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-3058-0777

Резиме: Последњих година креативне индустрије привлаче све више пажње у теорији и пракси. Филмска индустрија, као део креативних индустрија, представља један од најдинамичнијих и најутицајнијих сектора у свету. Тренд раста који је бележио овај сектор заустављен је 2020. године, како је пандемија Ковид-19 вируса имала снажан негативан ефекат на глобалну филмску индустрију. У овом раду спроведена је анализа тржишта рада у филмској индустрији Србије и утицаја пандемије Ковид-19 вируса на исто. Анализирајући податке о запослености и зарадама пре и после избијања пандемије, циљ је разумети како је филмско тржиште одреаговало на ову врсту шока. Резултати су показали да пандемија није имала негативне ефекте на запосленост, као ни на висину зарада у овом сектору. Анализа тржишта рада је показала да је највећи број запослених старости од 30 до 49 година, као и да је значајан број запослених високо образован. Такође, показано је да овај сектор „мушки“ сектор, како већину запослених у укупној структури запослених чине управо мушкарци.

Кључне речи: Креативне индустрије, Филмска индустрија, Пандемија Ковид-19, Тржиште рада, Запосленост, Зараде.

Abstract: In recent years, creative industries have been gaining increasing attention in both theory and practice. The film industry, as part of the creative industries, represents one of the most dynamic and influential sectors in the world. The growth trend observed in this sector was halted in 2020, as the Covid-19 pandemic had a strong negative effect on the global film industry. This paper explores the labor market in the film industry in Serbia and the impact of the Covid-19 pandemic on it. By analyzing employment and earnings data before and after the outbreak of the pandemic, the aim is to understand how film market reacted to this type of shock. The results have shown that the pandemic did not have negative effects on employment or earnings in this sector. The analysis of the labor market has shown that the majority of employees are aged between 30 and 49 years old, and that a significant number of them are highly educated. Additionally, it has been shown that this sector is a 'male' sector, as the majority of employees in the overall employment structure are men.

Keywords: Creative industries, Film industry, Covid-19 pandemic, Labor market, Employment, Wages.

1. УВОД

Сектор производње и дистрибуције аудиовизуелног садржаја (филмска индустрија) је један од најдинамичнијих сектора креативне индустрије. Са аспекта корисника садржаја, реч је о индустрији која представља извор разоноде, забаве и уметничког изражавања, док са аспекта креатора економских политика, реч је о битном покретачу развоја и диверсификације националне економије. Ипак, Ковид-19 пандемија значајно је утицала на динамичност сектора

¹ Рад је настао на бази дела резултата пројекта „Анализа економских ефеката и структуре сектора аудиовизуелне продукције (филмског сектора)“, који је спровео НИЦЕФ, за потребе Српске филмске асоцијације.

филмске индустрије и повезаних делатности широм света. Услед промене приоритетности потреба и понашања купаца услед ограничења, биоскопи су затворени, продукције филмова су обустављене, датуми изласка надоласећих филмова су одложени, хиљаде чланова екипа за снимање су отпуштени [6]. Иако је у највећој светској филмској индустрији (*engl.* Hollywood), забележен постепен раст запослености током протеклих година, тај ниво је и даље нижи од нивоа забележеног пре пандемије, како је пад запослености у 2021. у односу на 2019. годину био драстичан и износио готово 29%. Према подацима Синдиката забавне индустрије (*engl.* International Alliance of Theatrical Stage Employees, IAETSE) у САД-у, више од 120.000 радника филмске индустрије изгубило је свој посао због Ковид-19 пандемије [5]. Међутим, како је реч о флексибилној индустрији која се брзо прилагођава променама, у 2021. години долази до опоравка сектора, који је праћен изменама у структури канала комуникације ка финалним потрошачима и као и све већем ослањању на стриминг платформе и креирању садржаја на истима [3]. Последњи подаци показују да је у 2022. години у САД-у, запосленост у предметној индустрији обухватила 2,74 милиона директних радних места, при чему ова индустрија креира више директних радних места од традиционалних сектора америчке економије, као што су рударство, експлоатација нафте и природног гаса итд. У 2022. години укупан фонд плата у филмској индустрији укупно је износио 242 милиона долара, што је у просеку за око 62% више у односу на национална просечна примања за све директно запослене [1]. Генерално посматрано, криза изазвана пандемијом је на глобалном нивоу утицала на пад обима продукција за 75% и довела да губитка од чак 144 милијарди долара [3].

С обзиром на претходно изнете чињенице, поставља се питање како је пандемија утицала на филмски сектор у Србији, посебно у погледу запослености и зарада. До 2019. године број запослених у филмској индустрији Србије се повећавао и сматра се да се тај раст дугује расту ефикасности сектора, и да је подршка кроз државне субвенције један од чинилаца повећања његове атрактивности [2].

Циљ овог рада јесте да кроз анализу запослености и зарада пружи дубљи увид у комплексну и динамичну везу између филмске индустрије и економије земље, истичући њен значај као потенцијалног кључног играча у савременом економском развоју. Такође, циљ јесте и да се утврди какве је ефекте пандемија имала на сектор филмске индустрије Србије мерено кроз запосленост и зараде.

2. ТРЖИШТЕ РАДА ФИЛМСКЕ ИНДУСТРИЈЕ СРБИЈЕ

У овом делу рада анализирани су подаци о броју, структури и зарадама запослених лица у делатностима филмске индустрије. Коришћени подаци добијени су за потребе истраживања од стране РЗС-а.² Посматрано је кретање зарада и запослених у периоду 2018–2022. године, како би се добио увид у евентуалне реакције сектора филмске индустрије на пандемију. Иако је за евалуацију ефекта егзогеног шока, каква је била пандемија Ковид-19, потребно анализирати динамику економских величина за дужи временски период, овај петогодишњи временски период је релевантан с обзиром на чињеницу да је у раније спроведеној студији [2], показано континуирано побољшање у домену запослености у филмској индустрији Србије у периоду од 2000. до 2018. године. Конкретно, показано је да се број запослених у делатностима филмске индустрије у посматраном периоду повећавао уз благе осцилације и тај раст је у делатности 59 износио 36%, док је у делатности 90 износио чак 87%.³

² Анализа запослености у сектору филмске индустрије урађена је на четворозифрном нивоу делатности. Подаци о регистрованој запослености добијени су на основу комбиновања података из Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО) и Статистичког пословног регистра (СПР). Годишњи просек броја запослених представља просек стања свих 12 месеци. Као последица заокруживања и израчунавања просечног броја запослених коришћењем аритметичке средине могу се јавити незнатна неслагања у сумарима на различитим нивоима агрегирања. Истраживање о зарадама, засновано је на подацима из обрасца Пореске пријаве за порез по одбитку (образац ППП-ПД).

³ Пре 2015. подаци су ревидирани, те се сматра да је значајнији део раста броја запослених последица промене методологије у 2015.

2.1. Резултати истраживања и дискусија

Да би се спровела анализа најпре је извршена идентификација делатности које чине филмску индустрију. Наиме, како је већ дефинисано у истраживањима која су за тему имала управо Анализу економских ефеката сектора аудиовизуелне продукције и ефикасности подстицаја за производњу аудиовизуелних садржаја у Републици Србији [2,3], у овом раду представљене су четири делатности које чине филмску индустрију: кинематографска, телевизијска и музичка продукција и пост-продукција (шифре делатности 59.11 и 59.12), као и извођачи, као и остала подршка извођачима (шифре делатности 90.01 и 90.02).

Број запослених у 2022. години је највећи у делатности извођачке уметности и износио 4.785. У делатности производња кинематографских дела и ТВ програма број запослених је 2.905 у 2022. години. У 2022. у односу на 2018. годину запосленост у делатностима након снимања кинематографских дела и ТВ програма се повећала за чак 95,1%, а у другим уметничким делатностима у оквиру извођачке уметности 77,4%. Након тога следи делатност производње кинематографских дела и ТВ програма са растом броја запослених од 65,9%, док је у раст запослености у оквиру извођачке уметности био доста мањи, 12,2%. Ако посматрамо ове 4 делатности заједно, видимо да је укупни раст износио 32,8%. Укупан број запослених у сектору филмске индустрије се повећао за око 33% поређећи 2022. у односу на 2018. годину. Међутим, и поред динамичног раста броја запослених, допринос запослених у сектору филмске индустрије укупној запослености је и даље на веома ниском нивоу и у 2022. години достигло је учешће од тек 0,38%.

Табела 1: Број запослених у делатностима сектора филмске индустрије

	2018	2019	2020	2021	2022
59.11 Производња кинематографских дела и ТВ програма	1.778	1.940	2.240	2.660	2.905
59.12 Делатности након снимања кинематографских дела и ТВ програма	144	164	186	234	281
90.01 Извођачка уметност	4.264	4.453	4.647	4.696	4.785
90.02 Друге уметничке делатности у оквиру извођачке уметности	446	551	589	614	791
Укупно Филмска индустрија (ФИ) (5911, 5912, 9001, 9002)	6.632	7.108	7.662	8.204	8.807
Укупна запосленост (УЗ)	2.131.079	2.173.135	2.215.475	2.273.591	2.310.035
% запослених у ФИ у УЗ	0,31%	0,33%	0,35%	0,36%	0,38%

Извор: Прорачун аутора на основу података РЗС.

Посматрајући нето зараде у све четири делатности, оне су оствариле значајан раст и номинално и реално у 2022. у односу на 2018. годину. Такође, током посматраног периода у свим делатностима присутан је континуиран раст нето зарада, сем у делатности 90.02, јер је у 2020. години дошло до незнатног пада нето зарада у односу на претходну годину. Највећи реални раст зарада у 2022. у односу на 2018. годину забележен је у делатности након снимања кинематографских дела и ТВ програма од близу 230%. Такође, веома висок реални раст зарада остварен је у производњи кинематографских дела и ТВ програма од 160,5%, док у оквиру других уметничких делатности у оквиру извођачке уметности и извођачке уметности тај раст био далеко мањи и износио је 54,4% и 22,5%.

Можемо да приметимо да су зараде у кинематографији и ТВ програму (59.11 и 59.12) изнад просечне зараде у Србији, док је обрнуто за уметничке делатности (90.01 и 90.02). Посматрано у односу на укупну просечну нето зараду у 2022. години, која је износила 74.933 РСД, видимо да је производњи кинематографских дела и ТВ програма зарада за чак 83,2% већа у односу на просечну зараду, док је у делатности након снимања кинематографских дела и ТВ програма тај проценат још већи, 109%. Просечна зарада у филмској индустрији у 2022. години је такође изнад просечне нето зараде у Србији (20,9%), а реални раст просечне зараде у филмској индустрији у 2022. години у односу на 2018. годину износио је 78,9%. Посматрано за цео

сектор можемо закључити да је просечна нето зарада виша у односу на просечну нето зараду у Србији.

Овако добијени резултати, који указују да пандемија није имала негативне ефекте, како на број запослених тако и на нето зараде запослених у филмској индустрији, вероватно су последица тога што су стриктне мере биле на снази веома кратко на самом почетку пандемије, док су касније биле веома благе. Ово се често наводи и као разлог зашто је БДП Србије у 2020. години готово незнатно пао, тј. реална стопа раста је износила -0,9%. Добијени резултати су потпуно супротни резултатима добијеним у већини спроведених студија у иностранству [4,1,5].

Табела 2: Просечне нето зараде (РСД) у делатностима сектора филмске индустрије

	2018	2019	2020	2021	2022
59.11 Производња кинематографских дела и ТВ програма	47.056	91.234	94.910	118.149	137.273
59.12 Делатности након снимања кинематографских дела и ТВ програма	42.459	65.498	73.283	109.145	156.624
90.01 Извођачка уметност	45.322	49.702	54.125	57.293	62.177
90.02 Друге уметничке делатности у оквиру извођачке уметности	37.418	38.645	38.316	51.861	64.723
Просечна зарада у филмској индустрији	45.193	60.545	65.298	78.097	90.573

Напомена: Просечна вредност зарада је добијена као пондерисана сума просечних зарада, при чему су пондери учешће запослености у делатности на четвороцифреном нивоу у укупној запослености филмске индустрије.

Извор: Прорачун аутора на основу података РЗС.

Табела 3: Базични индекси номиналних и реалних зарада у делатностима сектора филмске индустрије

	Индекс номиналних зарада 2022	Индекс реалних зарада 2022 (2018=100)
59.11 Производња кинематографских дела и ТВ програма	291,7	260,5
59.12 Делатности након снимања кинематографских дела и ТВ програма	368,9	329,4
90.01 Извођачка уметност	137,2	122,5
90.02 Друге уметничке делатности у оквиру извођачке уметности	172,9	154,4
Просечна зарада у филмској индустрији	200,4	178,9

Напомена: Просечна вредност зарада је добијена као пондерисана сума просечних зарада, при чему су пондери учешће запослености у делатности на четвороцифреном нивоу у укупној запослености филмске индустрије.

Извор: Прорачун аутора на основу података РЗС.

Анализа добијених података од РЗС показала је да је највећи број запослених старости од 30 до 49 година, и у 2022. години они чине близу 55% запослених лица у филмској индустрији. Најмање учешће имају млади старости 15–24 године, као и лица 65+. Такође, показано је да је реч о претежно „мушкој делатности“, како је учешће мушкараца преко 60%. Запосленост према образовном нивоу није прецизно анализирана, с обзиром да за велики број запослених немамо информацију о нивоу образовања. Међутим, оно што је евидентно јесте побољшање структура запослености, како је у 2018. години учешће високо образованих износило 33,1%%, док је у 2022. години износило 36,7%.

3. ЗАКЉУЧАК

Резултати истраживања показатеља тржишта рада сектора филмске индустрије Србије показују да се број запослених значајно и континуирано повећавао у периоду 2018–2022. године, тако да пандемија није имала негативне утицаје на овај сегмент тржишта рада у предметној индустрији. Раст броја запослених је присутан у оквиру сваке идентификоване

делатности сектора и кумулативни раст броја запослених у целом сектору износио је око 33%. Међутим, допринос запослености сектора филмске индустрије у укупно регистрованој запослености у Србији је на веома ниском нивоу и у 2022. години достигао је ниво од тек 0,38%. Када говоримо о карактеристикама запослених у односу на пол, већину делатности у предметном сектору можемо окарактерисати као делатности које су изразито „мушке“, како је учешће мушкараца у укупној структури запослених доминантно. Што се тиче старосне структуре запослених, доминантно место у укупној структури запослених заузимају запослени старости од 30 до 49 године, а најмање учешће током свих година бележе млади старости 15–24, као и лица 65+. Иако због великог броја недостајућих података анализа према образовном нивоу није могла бити прецизно спроведена, резултати су показали да у структури запослених има око 37% високо образовних људи. У сектору филмске индустрије дошло је до пораста просечних нето зарада, тако да је она у 2018. години износила 45.193 РСД, док је у 2022. години достигла вредност од 90.573 РСД. Раст зарада био је присутан током читавог петогодишњег периода, тако да је утицај кризе и у овом случају изостао. У поређењу са просечном нето зарадом у Србији, може се констатовати да је она виша у делатностима кинематографије и ТВ програма (59.11 и 59.12), док су ниже вредности остварене у уметничким делатностима (90.01 и 90.02). Иако на основу добијених резултата можемо рећи да је сектор филмске индустрије сектор који карактерише повољна структура запослености у смислу равномерне расподеле послова између мушкараца и жена, као и значајног ангажовања високо образованих људи у пуној радној снази, са платама које су углавном више од просечне плате, овај сектор и даље има веома малу улогу у укупној запослености. Како би допринос на овај сегмент економије Србије био већи, неопходна су даља улагања са јасном улогом државе у подстицању развоја предметног сектора.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] MPA (2022), The american motion picture and television industry creating jobs, trading around the world. <https://www.motionpictures.org/wp-content/uploads/2024/03/mpa-economic-contribution-us-infographic-1.pdf>
- [2] NICEF (2019), Analiza ekonomskih efekata sektora audiovizuelne produkcije i efikasnosti podsticaja Ministarstva privrede za proizvodnju audiovizuelnih sadržaja u Republici Srbiji 2016-2019, NICEF, Ekonomski fakultet, Beograd, Srbija.
- [3] NICEF (2021), Analiza ekonomskih efekata sektora audiovizuelne produkcije i efikasnosti podsticaja Ministarstva privrede za proizvodnju audiovizuelnih sadržaja u Republici Srbiji 2020-2021, NICEF, Ekonomski fakultet, Beograd, Srbija.
- [4] Niu, X. (2023). The global film industry in 2020 during the COVID-19 pandemic in The Global Film Market Transformation in the Post-Pandemic Era: Production, Distribution and Consumption by Li, Q., Wilson, D., & Guan, Y., Taylor & Francis.
- [5] Pulver, A., (July 1, 2020). At least 170,000 lose jobs as film industry grinds to a halt due to Coronavirus. <https://www.theguardian.com/film/2020/mar/19/loss-of-jobs-income-film-industryhollywood-coronavirus-pandemic-covid-19>
- [6] Shah, M. H., Yaqoub, M., & Wu, Z. J. (2020). Post-pandemic Impacts of COVID-19 on Film Industry Worldwide and in China. Global Media Journal: Pakistan Edition, 13(2).